

ПРО ДІЯЛЬНІСТЬ ТИМЧАСОВОГО ТВОРЧОГО КОЛЕКТИВУ «ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ ДОСЯГНЕНЬ НАУКИ І ТЕХНІКИ У БОРОТЬБІ ІЗ ЗЛОЧИННІСТЮ»

Україна проголосила свою суверенність та незалежність і вступила на шлях розбудови демократичної правової держави. Життя і здоров'я, честь і гідність громадян, свобода і недоторканість особи проголошені в Конституції України як основні принципи соціального та економічного розвитку і гарантовані державою.

За умов переходу і реформування систем державного управління, становлення правопорядку і законності нерідко спостерігаються сплески злочинності, що вимагає прийняття державою організаційних заходів, розробку нових наукових і методологічних концепцій правоохоронної діяльності державних органів боротьби із злочинністю, перш за все процесуалізації широкого використання сучасних технічних засобів збирання, дослідження та використання доказів.

Вдосконалення кримінально-процесуального законодавства, демократизація кримінального судочинства на основі судово-правової реформи, що здійснюється, навряд чи можливі без технізації та інформатизації цієї діяльності, без створення і впровадження технічних засобів та методів збирання, дослідження, оцінки та використання доказової інформації в практику боротьби із злочинністю.

Зараз створилася ситуація, яка змінила обличчя злочинця і сліди злочину. Виникли нові сліди: мікрочасток, запаху, звуку, пам'яті та часу, які в деяких випадках все ще залишаються поза зором слідчого — невитребуваними джерелами доказової інформації.

Науково-технічна революція, зокрема науково-технічний потенціал м. Харкова, нагромадила величезні знання в галузі природничих і технічних наук, прикладне значення яких у деяких випадках залишається «темним ящиком» для багатьох практиків. У зв'язку з цим президент АПрН України своїм наказом створив тимчасовий творчий колектив (ТТК) в структурі Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності і доручив керівництво ТТК автору цієї публікації.

Президент АПрН України поставив завдання: провести «інвентаризацію» науково-технічних наробок, засобів та технологій в науково-дослідних, навчальних, виробничо-технічних об'єднаннях м. Харкова і на цій підставі визначити по-

між них найперспективні для використання у практиці боротьби із злочинністю. З цією метою було проведено інтерв'ювання та ознайомлення зі звітами (літературою) науково-дослідних, навчальних та галузевих інститутів АН України, розташованих у м. Харкові, зокрема:

- Харківському держуніверситеті (ХДУ);
- Авіаційно-космічному університеті (ХАІ);
- НВО «Метрологія», Інститут метрології та його експериментального виробництва;
- Інституті пожежної безпеки МВС України;
- Фізико-технічному інституті низьких температур;
- Університеті радіоелектроніки;
- НВО «АСОТТУ-ЮГ»;
- Університеті та Академії МВС України;
- Харківському НДІСЕ, ЕКО по Харківській області;
- Національній юридичній академії ім. Ярослава Мудрого.

З представників названих установ та галузей наукових знань був сформований ТТК з 11 провідних вчених, до складу якого увійшли академік УкрАІН, 4 доктори наук, 5 кандидатів наук, секретар. Внаслідок вивчення стану наукових досліджень був складений перелік перспективних робіт, які за думкою ТТК, можна використати для створення матеріальних та ідеальних джерел доказової інформації у боротьбі із злочинністю.

Разом з віце-президентом АПРН України академіком Ю. М. Прошевим і директором НДІВПЗ членом-кореспондентом В. І. Борисовим були визначений технічний напрямок роботи ТТК і сформульована тема для подальшої наукової розробки. Головну увагу було звернуто на розробку правових проблем використання сучасних досягнень науки і техніки, перш за все інформатики і обчислювальної техніки, приладобудування та інших технічних засобів збирання, зберігання та обробки інформації в правоохоронній практиці, особливо в стадії порушення кримінальної справи. З цією метою передбачається створення і впровадження автоматизованих експертних систем для забезпечення прокурора, слідчого, оперативного працівника інформацією при прийнятті процесуальних рішень в слідчих ситуаціях. Зібрана інформація про технічні роботи і нові технології в галузях фундаментальних та технічних наук, а також інформація щодо потреб судово-слідчої практики в технічних засобах, методах збирання і дослідження доказів. ТТК разом з керівництвом НЮА України ім. Ярослава Мудрого визначили чотири пріоритетних напрямки для розробки і впровадження нових оперативних

криміналістичних засобів у практику боротьби з злочинністю. Назвемо їх.

1. *Комп'ютерні системи зберігання, пошуку та ототожнення осіб, які перебувають на обліку, за портретними зображеннями.* В їх розробці брали участь, ХАІ, НЮА України ім. Ярослава Мудрого, Університет МВС України. Керівники проектів — д-р юрид. наук М. В. Салтєвський, акад. УкрАІН І. Б. Сіроджа.

2. *Дослідження і розробка методів і засобів обробки мовних сигналів для встановлення емоційного стану та ідентифікації людини.* Розробку здійснюють «АСОТТУ-ЮГ», НЮА України ім. Ярослава Мудрого, ХДУ, Академія МВС України. Керівники проектів — д-р юрид. наук М. В. Салтєвський, канд. техн. наук О. Я. Дрюченко, канд. юрид. наук Ю. Ф. Жариков.

3. *Розробка портативних технічних засобів для збирання інформації про ознаки злочину на місці події (техніка слідчого, дізнавача, оперативного працівника).* Розробку здійснюють ХДУ, НВО «Метрологія», ФТІНТ, Університет радіоелектроніки, Інститут пожежної безпеки. Керівники проектів — д-р техн. наук Ю. А. Абрамов, д-р фіз.-техн. наук М. П. Жук, д-р фіз.-техн. наук В. К. Копил, д-р юрид. наук М. В. Салтєвський, канд. фіз.-мат. наук М. В. Будко, д-р техн. наук М. М. Колчігін

4. *Експертна система підтримки прийняття оперативних рішень в типових ситуаціях розслідування злочинів.* Розробку здійснюють ХАІ, НЮА ім. Я. Мудрого, Інститут пожежної безпеки. Керівники проектів — д-р юридичних наук М. В. Салтєвський, акад. УкрАІН І. Б. Сіроджа, д-р техн. наук Ю. А. Абрамов.

На підставі обраних пріоритетних напрямків складено заяву для реєстрації теми в ДКНТ та її фінансування з держбюджету.

Члени ТТК проводили науково-дослідницьку роботу безпосередньо або за договорами підряду з третіми особами за названими напрямками. За кожним з них одержані певні результати різного ступеня готовності:

- а) визначені напрямки і підготовка проектів, сформульовано і обґрунтовано фінансування теми;
- б) розроблені і підготовлені технічні завдання;
- в) виготовлені дослідні зразки пристроїв;
- г) виготовлені робочі моделі пристроїв.

Наведемо короткий опис здійснених робіт за зазначеними напрямками.

1. *Комп'ютерна система зберігання, пошуку та ототожнення осіб, які перебувають на обліку, за портретними зображеннями.* Розроблено технічне завдання на створення автоматизованої системи «РАИПС-ПОРТРЕТ», підготовлений деморлік, який ілюструє теоретичні основи системи і дає змогу за їх допомогою створювати регіональні, а також глобальні системи пошуку осіб за фотознімками, які зберігаються в різних оперативних і криміналістичних обліках. Розроблений проект єдиного банку фотопортретів на основі стандартних паспортних фотознімків. Запропоновано створити єдиний банк інформації «ГРОМАДЯНИН — ОСОБА» на основі стандартних фотозображень (фотознімків, що використовуються при обміні та видачі паспортів).

2. *Дослідження і розробка методів і засобів обробки мовних сигналів для встановлення емоційного стану та ідентифікації людини.* Ця робота, здійснюється у двох напрямках:

а) розробка нової методики експрес-ідентифікації людини за її звуковими слідами;

б) розробка і створення засобів об'єктивної фіксації слідів пам'яті на основі темпоральних характеристик мови і використання останніх в оперативно-слідчій практиці.

За першим напрямком створено методику, яка зараз проходить експертну перевірку. Розроблений техпроект створення автоматизованої системи, яка дає змогу встановлювати під час передачі повідомлення автора телефонного дзвінка, зразки мови якого знаходяться в оперативному банку. Якщо в оперативному банку є зразки мови анонімних авторів, то система повідомляє: «Дзвонить анонімний автор, мова, якого зберігається в банку».

Другий напрямок за цією темою присвячений конструюванню і виготовленню дослідного зразка пристрою-визначника темпоральних характеристик. Прилад дає змогу детектувати на емоціогенні питання-підразники. Раніше проведені в Академії МВС України (П. Ю. Тимошенко, М. В. Салтєвський, Ю. Ю. Жариков) дослідження показали, що за допомогою таких приладів можна розшукувати заховані речі, визначати причетність осіб до певної події, якщо вони добровільно бажають спілкуватися в ході слідчої дії.

Дослідний зразок приладу, імовірно, буде готовий до кінця 1996 року. На той час планується підготувати й методичні вказівки для його практичного вастосування.

3. *Розробка портативних технічних засобів для збирання інформації про ознаки злочину на місці події* здійснювалася в шести напрямках.

А. На основі існуючих наробок в НВО «Метрологія» виготовлений портативний ультразвуковий дальномір УЗД-1, який

являє собою коробку розміром 150×100×30 мм, має автономне живлення і дає змогу вимірювати відстань на місці події до 15 м з точністю 1 см. Дальномір може бути рекомендований до комплекту технічних засобів, поміщених в слідчому чемодані. В НВО «Метрологія» є нароби для конструювання і виготовлення лазерних портативних дальномірів, які дають змогу проводити вимірювання до 2000 м.

Б. Існуючі нароби НІОА України, Академії МВС України, раніше опубліковані, вже реалізовані у вигляді комплекту лінійних масштабів для вимірювальної зйомки місць дорожно-транспортних подій.

В. Розроблена і виготовлена настільна модель портативного приладу для визначення фальсифікованих рідких харчових продуктів (горілка, молоко, сметана, масло). Прилад потребує доробки і випробувань.

Г. Сторонньою організацією ХДУ розроблений пошуковий прилад нового типу, який дає змогу виявляти предмети і порожнини в кам'яних та бетонних перешкодах товщиною до 500 мм, виготовлений дослідний зразок.

Д. На основі ранніх розробок виготовлені дослідні зразки діафрагм для діафрагмування стереоскопічних мікроскопів моделей МВС 1-90, які дають змогу збільшувати глибину різко зображеного простору в полі мікроскопу до 5 мм, що важливо в судово-балістичних дослідженнях.

Е. В технічному пристрої реалізована розробка кафедри криміналістики КНДУ. Створений кишеньковий дефектоскоп з автономним живленням, який дає змогу визначити приховані ушкодження в металевих об'єктах, наприклад, кузові автомобіля. Прилад проходить дослідні зразки.

4. Експертна система підтримки прийняття оперативних рішень в типових ситуаціях розслідування злочинів. Проведені теоретичні розробки, створено програмне забезпечення, здійснена спроба перевірити теоретичні обґрунтування на матеріалі методики розслідування розкрадень в будівництві, умисних вбивств, вчинюваних в умовах неочевидності, на основі версій Видонова. Для демонстрування принципіальних можливостей системи виготовлений рекламний ролик.

Одержані дані і практичні розробки проектів та приладів спрямовані на вдосконалення теоретичної бази органів дізнання, попереднього слідства, прокуратури, суду. ТТК виходив з потреб практики в нових технічних засобах боротьби із злочинністю, перш за все створення засобів виявлення і дослідження джерел доказової інформації, розробки і впровадження пошукових та автоматизованих довідково-інформаційних джерел типу «РАИПС-ПОРТРЕТ», «Експертні системи» та ін.

ТТК не ставив перед собою завдання визначення попиту на розробльовану тематику, оскільки з моменту її затвердження тема носила пошуковий характер — визначити пріоритетні напрямки досліджень на основі урахування наукового і технічного потенціалу вчених Харкова.

Обраний ТТК напрямок досліджень набув практичної значущості у вигляді теми «Використання сучасних досягнень науки і техніки у боротьбі із злочинністю», яка схвалена президентом Академії правових наук України і увійшла до Державної програми боротьби із злочинністю.

Надійшла до редколегії 25.07.96

ТРИБУНА ДОКТОРАНТА

В. О. РУМ'ЯНЦЕВ, канд. юрид. наук, доц. НЮА України

ДО ПИТАННЯ ПРО ФОРМУ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ ДОБИ ДИРЕКТОРІЇ

Після проголошення П. Скоропадським грамоти про зречення 14 грудня 1918 р. Директорія фактично прийшла до влади. Цим актом скасовувалась Українська Держава гетьмана Скоропадського і відновлялась Українська Народна Республіка, але від УНР часів Центральної Ради бралася лише назва. Форма держави і організація її вищих владних структур принципово відрізнялись від УНР доби Центральної Ради.

Таким чином, Директорія опинилась у фокусі державного життя України. Але природа її влади не давала підстав для того, щоб вона безпосередньо очолила державну структуру УНР. За своєю правовою природою Директорія виступала міжпартійним координуючим центром, що об'єднував у своєму складі лідерів найбільш впливових українських політичних партій і організацій. За словами її голови В. Винниченка, Директорії була надана «повновазькість від імені всіх політичних партій українства»¹. Хоча за переконанням того ж В. Винниченка ця обставина не заважала переходу до Директорії всієї ваги державно-національного життя в Україні².

¹ Винниченко В. Відродження нації. У 3-х ч. К., 1990. Ч. III. С. 106.

² Див.: Там же. С. 115.